

<https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-21>

УДК 111:130.2:502.1

Юлія Тагліна, Володимир Лютий

СПІВ-БУТТЯ: АНТИЧНІ ВИТОКИ ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ

Стаття присвячена філософському осмисленню поняття спів-буття як онтологічної форми існування, що має свої витоки в античній філософії, насамперед у вченні Геракліта. Автори розкривають, що проблема спів-буття, тобто взаємного існування людини, природи, суспільства й космосу, належить до кола базових онтологічних питань, адже відображає спосіб буття людини у світі та її зв'язок із цілим. У статті простежено, як античне поняття *φύσις* у філософії Мілетської школи, Анаксимандра й Геракліта формує розуміння буття як динамічного процесу, що саморозгортається й підтримує єдність усіх форм існування. Гераклітівський принцип єдності протилежностей, згідно з яким боротьба й напрута є умовою гармонії, розглядається як перше філософське формулювання ідеї спів-буття.

Спираючись на інтерпретації сучасних дослідників античної думки (Е. Теодосіу, В. Маніманіса, Р. Нілса, К. Беглі, Н.-Л. Кордеро), автори доводять, що ранньогрецьке розуміння *φύσις* передбачає реляційну онтологію, у межах якої буття постає не як сукупність ізольованих речей, а як мережа зв'язків і взаємозалежностей. Ця онтологія цілісності й взаємопроникнення формує філософські засади сучасного екологічного мислення. Спів-буття у такому контексті означає не просто етичну вимогу співіснування, а сам спосіб існування людини в світі, у якому вона невіддільна від природного й космічного цілого.

Античне розуміння єдності світу, виражене у поняттях *φύσις* і *λογος*, інтерпретується як філософський прообраз сучасної екосистемної моделі буття. Автори підкреслюють, що повернення до цього світоглядного принципу може стати шляхом подолання технократичного й антропоцентричного мислення, яке спричинило сучасну екологічну й духовну кризу. Відновлення спів-буття постає як онтологічна умова формування нової екологічної культури й етики відповідальності за цілісність життя. Філософія спів-буття є не лише спробою переосмислити античну спадщину, а й концептуальною відповіддю на виклики сучасної цивілізації, яка потребує гармонізації відносин між людиною, природою й космосом.

Ключові слова: *спів-буття, φύσις, Геракліт, онтологія, логос, єдність протилежностей, антична філософія, екологічна етика, антропологічне мислення, екосистема буття.*

Проблема спів-буття, тобто взаємного існування людини, природи, суспільства й буття в цілому, належить до кола базових онтологічних питань філософії, оскільки безпосередньо стосується сутності людського існування. Її зміст полягає у визначенні способу буття людини в світі, характеру її взаємозв'язку з усім сущим і осмисленні сенсу людської присутності в універсумі. У різні історичні епохи філософська думка по-різному формулювала ці питання, однак незмінним залишалося прагнення віднайти принцип єдності, що поєднує людину, природу й космос у цілісну систему буття.

Проблематика взаємин людини та природи, а також пошук цілісного світогляду, в якому ці відносини набувають етичного й онтологічного виміру, є однією з центральних у сучасній гуманітарній думці. Вітчизняні дослідники приділяють значну увагу формуванню екологічного знання як історико-філософському процесу. Зокрема, Н. В. Анацька простежує основні етапи становлення екологічного мислення, від міфологічного сприйняття природи до науково-філософського осмислення її законів [Анацька, 2008]. Цей розвиток супроводжується еволюцією світоглядних моделей, у межах яких природа постає не як об'єкт експлуатації, а як органічна цілісність, у яку включена людина. Водночас сучасні автори акцентують на етичному вимірі екологічної проблематики. О. Карпаш, В. Блощинська й М. Карпаш аналізують взаємозв'язок філософії, екологічної етики та

© Тагліна Ю. С., Лютий В. О., 2025.



This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

концепції сталого розвитку, розглядаючи відповідальність як провідний принцип гармонізації взаємодії людини й природи [Карпаш та ін., 2021]. Подібну ідею розвиває Ю. С. Тагліна, наголошуючи, що екологічна етика має стати основою нової антропології, такої, у якій людина усвідомлює власну включеність у природний світ і несе моральну відповідальність за збереження його цілісності [Тагліна: 2004; 2011].

Онтологічний аспект теми простежується у працях О. Круць [Круць, 2024], де розглядається еволюція поняття «цілісність» як філософського феномену, що відображає перехід від субстанційного до реляційного типу мислення. Цей підхід узгоджується з дослідженнями, присвяченими динаміці єдності й протилежності в філософії Парменіда й Геракліта [Мартиненко, 2021], що безпосередньо пов'язується з сучасним розумінням екологічного буття як системи взаємозалежних процесів. У сучасних працях формується бачення екологічної етики як засадничого елементу нової парадигми відносин між людиною та природою, яка долає антропоцентризм і утверджує принцип спів-буття як основу гармонійного світорозуміння [Шагун, Чхейло, 2025].

Феномен спів-буття конкретизує античну ідею єдності світу в філософському осмисленні місця людини в космосі. Людина постає не як автономний суб'єкт, відірваний від природи, а як елемент цілісної системи буття, що охоплює природний, соціальний і духовний виміри. Її існування можливе лише у стані взаємозалежності, у безперервній взаємодії з навколишнім світом і з іншими людьми. Втрата цієї єдності породжує відчуження від природи, від суспільства та від власної сутності. Отже, спів-буття можна розглядати як онтологічну умову автентичності людського існування. Проблема спів-буття має також виразний етичний і екзистенційний вимір. Вона передбачає не лише пізнавальне усвідомлення єдності світу, а й практичне втілення цієї єдності у відповідальному ставленні людини до життя та природи. Бути у спів-бутті означає усвідомлювати власну причетність до буття як цілого, відчувати моральну відповідальність перед усім живим, що відповідає основним засадам екологічної етики й екзистенційної філософії XX століття. У цьому контексті концепції «буття-з-іншими» набувають нового змісту як онтологічне підґрунтя автентичного людського існування.

У сучасних умовах глобальної екологічної, соціальної та духовної кризи проблема спів-буття набуває особливої *актуальності*. Порушення гармонії між людиною, природою та суспільством розкриває глибинну онтологічну кризу, розрив між людським буттям і буттям як таким. Такий розрив постає не лише як наслідок технократичного мислення, а як втрата первісного досвіду $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ як цілісного переживання єдності світу. Відтак завдання сучасної філософії полягає у переосмисленні цієї єдності в контексті нової екологічної культури, що відновлює відчуття взаємопов'язаності людини з усім суцям. Філософія спів-буття постає як спроба поєднати античне розуміння $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ з сучасним поняттям екосистеми буття, у межах якої людина мислиться не як центр, а як елемент динамічної цілісності. Відновлення спів-буття є необхідною передумовою формування екологічно зорієнтованого типу мислення, заснованого на усвідомленні динамічної єдності людини, природи й універсуму. Чи здатна досократівська філософія запропонувати альтернативу технократичному й антропоцентричному мисленню, відкриваючи нові горизонти взаємодії людини, природи та суспільства? Дослідження прагне показати, що розуміння буття як взаємозв'язку й взаємодії залишається надзвичайно важливим і сьогодні.

Метою роботи є аналіз філософських витоків ідеї спів-буття у досократичній філософії, передусім у вченні Геракліта, й обґрунтування її актуальності у сучасній онтології й екологічній етиці.

Поняття $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ посідає фундаментальне місце у становленні європейського онтологічного мислення. Для ранніх грецьких філософів воно означало не лише природу в емпіричному сенсі, а передусім першооснову буття, його внутрішній принцип саморозгортання. Саме з поняттям $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ пов'язане народження філософії як спроби раціонально осмислити світ не через міфологічні образи, а через пошук закономірностей, що визначають порядок суцього. У філософів Мілетської школи поняття першооснови,

архе, виступає первинною формою осмислення $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$. Для Фалеса вода була не просто матерією, а живою субстанцією, з якої все виникає й у яку все повертається. Вода символізує плинність і життєвість буття, тобто його динамічний характер. Анаксимандр, вводячи поняття апейрону, безмежного, підкреслює, що першооснова не може бути визначена емпірично, адже вона є умовою усього сущого, яка постійно породжує світ через внутрішній рух. Анаксімен, своєю чергою, вбачав у повітрі принцип єдності всіх речей, що перебувають у безперервному переході з одного стану в інший [Idang, 2013]. Ранньогрецьке розуміння $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ ґрунтується на ідеї самопородження та внутрішньої активності буття. Світ постає не як сукупність статичних об'єктів, а як живий процес, у якому все виникає, змінюється й повертається до своєї першооснови. У цьому контексті $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ означає не просто природу, а життєвий принцип буття, ту внутрішню силу, завдяки якій усе існує. Геракліт із Ефесу здійснює якісний перехід у розумінні $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$: якщо для мілетців вона була космологічним початком, то для Геракліта вона стає онтологічним процесом. У нього $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ це не статичний порядок, а рух, що має логос, внутрішню закономірність. Саме тому він говорить, що « $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ любить ховатися» [фр. В123], маючи на увазі, що істинна сутність буття не є очевидною, адже вона прихована у самому процесі становлення. У цьому сенсі Геракліт відкриває діалектичну природу буття, яке водночас є і стабільним, і мінливим.

Вже у досократичній традиції $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ мислиться як динамічна єдність буття, що поєднує становлення і сталість. Це розуміння закладає основу для пізнішої концепції спів-буття, адже буття тут не відокремлене від світу, природи чи людини, а існує лише у процесі взаємодії всіх елементів космосу. Філософія Геракліта є кульмінацією досократичного осмислення $\phi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ як динамічного буття. Його знамените твердження «все тече» не слід розуміти як поетичну метафору змін, а як онтологічне формулювання принципу руху як сутності буття. Для Геракліта реальність не існує у формах статичності чи завершеності, вона є вічним процесом переходів, де кожне явище виникає і зникає у взаємозалежності з іншим. Центральним положенням гераклітівської онтології є ідея єдності протилежностей. «Війна – батько всього» [фр. В53] означає, що боротьба, конфлікт і напруження не є руйнівними силами, а умовою гармонії. Світ тримається не попри протилежності, а завдяки ним. Гармонія, за Гераклітом, є «згода через боротьбу» [фр. В51]. Онтологічний сенс цього принципу полягає в тому, що буття можливе лише через співвіднесення. Немає світла без темряви, життя без смерті, людини без природи. Усе суще перебуває у стані взаємного визначення, це і є перше філософське формулювання спів-буття як засадничої властивості реальності. Буття не є чимось окремим, воно постає як взаємозалежна мережа відносин, у якій кожен елемент набуває значення лише через інший. Гераклітівський логос, що «керує всім» [фр. В1], є законом цього співіснування. Логос не нав'язує світові порядок ззовні, він є внутрішньою закономірністю буття, що забезпечує його динамічну гармонію. Саме тому Геракліт може стверджувати, що «одне те саме – живе і мертво, неспляче і спляче, молоде і старе» [фр. В88], вказуючи на єдність усіх протилежних станів у межах одного цілого. З позиції сучасного філософського осмислення можна стверджувати, що гераклітівська онтологія є першою спробою мислити буття реляційно – не як ізольоване існування речей, а як мережу співвідношень. У цьому полягає глибинна спорідненість Гераклітової думки з концепцією спів-буття: світ не є сукупністю об'єктів, а живим процесом взаємодії, у якому людина – активний учасник.

Отже, принцип єдності протилежностей у Геракліта не лише окреслює динаміку буття, а й створює передумову для подальшої розробки онтології спів-буття, що у сучасному контексті набуває нового змісту в межах екологічної філософії та екзистенційної етики. Дослідження Теодосію і Маніманіс розкриває витоки європейської космологічної думки, показуючи, як античні мислителі вперше спробували пояснити світ не через міфологічні образи, а через логос, раціональне розуміння закономірностей буття [Theodossiou, Manimanis, 2010]. Автори наголошують, що ранні грецькі філософи прагнули не лише знайти матеріальну першооснову світу, а й збагнути його

впорядкованість, внутрішню гармонію між частковим і цілим. Така постановка питання знаменує перехід від міфосвідомості до філософії як форми мислення спів-буття, у якій людина вже не відокремлена від космосу, а мислиться як його органічна частина. Дослідники підкреслюють, що поняття архе у досократиків мало не лише натурфілософський, а й глибоко онтологічний і екзистенційний сенс [Ibid.]. Архе не є лише фізичною субстанцією, воно забезпечує єдність усього суцього, дає можливість усім речам бути співприсутніми у спільному космічному порядку. Антична космологія постає як перша спроба осмислити взаємопов'язаність усіх форм буття – те, що у сучасній філософії можна окреслити поняттям спів-буття. Особливої ваги це набуває у концепціях Геракліта й Анаксимандра. Гераклітівський вогонь постає не лише як природна стихія, а як символ вічного становлення, принцип живого руху, що єднає всі форми існування. Анаксимандр, своєю чергою, вводить поняття апейрон, безмежного, невизначеного начала, яке не має форми, але є потенційністю усього суцього. В обох мислителів світ постає не як хаос, а як упорядкована єдність, де суперечність і зміна є умовами гармонії. Слушно зазначити, що ця інтуїція гармонії через різноманітність стала одним із перших філософських виразів динамічної онтології, тобто розуміння буття як процесу співіснування протилежностей [Ibid.]. У досократичному світогляді спів-буття реалізується у формі космічного порядку, у якому всі частини буття мають своє місце і функцію. Людина, природа й космос не протистоять одне одному, а утворюють єдину дихаючу цілісність, *φύσις*. У цьому сенсі антична космологія є не лише ранньою наукою про Всесвіт, а й онтологією гармонійного співжиття. Вона нагадує, що пізнання світу нерозривно пов'язане з участю у ньому, а людське існування – із відповідальністю перед буттям як цілим. Теодосіу та Маніманіс показують, що вже у досократиків простежується інтуїція, близька до сучасного екологічного мислення: світ – це взаємопов'язана система, у якій усе залежить від усього [Ibid.]. У цьому полягає їхня концептуальна спорідненість із проблематикою сучасної філософії спів-буття. Апелюючи до цієї традиції, ми фактично повертаємось до первинного усвідомлення єдності людини й природи, втраченого у процесі техногенного розвитку цивілізації. Звідси як логічний постає зв'язок із сучасними герменевтичними інтерпретаціями античної онтології, передусім у працях Кордеро, Нілса та Беглі [Begley, 2021; Cordero, 2022; Neels, 2023]. Усі вони по-своєму продовжують те, що Теодосіу і Маніманіс виявили як центральний мотив досократичного мислення розуміння буття як динамічної цілісності.

Річард Нілс [Neels, 2023] пропонує інтерпретацію гераклітівської філософії, що виходить за межі банального твердження про «єдність протилежностей». На його думку, Геракліт мислить світ не як сукупність речей чи сил, а як процес взаємного пояснення: протилежності не просто співіснують, вони *породжують і визначають* одна одну. День можливий лише через ніч, життя через смерть, спокій через рух. Саме у цій взаємності, у безперервному переході й напрузі між протилежними моментами, народжується буття. Геракліт, як його тлумачить Нілс, формулює реляційний принцип реальності: усе, що є, існує не саме по собі, а *через інше* [Ibid., с. 1–40]. Цей принцип становить глибоку філософську паралель до сучасної концепції спів-буття. Людина, за своєю сутністю, також не є замкненою автономною істотою, її існування набуває змісту лише через взаємозв'язок із природою, суспільством, іншими людьми. У цьому сенсі спів-буття не є зовнішньою вимогою моралі чи соціального договору, а самим способом буття людини у світі. Як і в гераклітівському універсумі, людське життя визначається постійною напругою і взаємодією протилежностей, індивідуального й колективного, духовного й тілесного, природного й культурного. Гармонія не полягає у знищенні суперечностей, а в їхньому живому балансі, у динамічній єдності руху.

Кіт Беглі продовжує ідею реляційності, але зосереджується на критиці того, що він називає «наївною паратактичною метафізикою простих речей» [Begley, 2021]. Ця метафізика мислить світ як сукупність незалежних об'єктів, розташованих поруч, «пліч-о-пліч», без внутрішніх зв'язків. Геракліт виступає як мислитель цілісності: він бачить космос

не як множину окремих сутностей, а як єдину структуру логосу, де кожен елемент має сенс лише у відношенні до цілого [Ibid., с.74–97]. Річ не існує сама по собі, вона є через свою участь у мережі відносин, через напруження, протилежності, взаємодію.

Цей підхід напрочуд співзвучний розумінню спів-буття як органічної єдності людини, природи та суспільства. Сучасна цивілізація, що сповідує «паратактичну» метафізику, сприймає себе як набір відокремлених одиниць. Такий світ мислиться у категоріях об'єктів, а не зв'язків; у ньому природа стає «матеріалом», суспільство – «механізмом», а людина – «користувачем». Геракліт закликає до протилежного, до бачення світу як *мережі співзалежностей*, де руйнування одного елементу загрожує цілому [Ibid.]. Звідси випливає не лише етична, а й онтологічна основа екологічної думки: буття є не простором володіння, а простором взаємної відповідальності. Ідеї Нилса й Беглі взаємно доповнюють одна одну. Перша ідея наголошує на внутрішній динаміці пояснення, як протилежності творять смисл одна через одну; друга зосереджена на структурній єдності буття, яке зникає, щойно ми спробуємо мислити його у вигляді ізольованих частин. Разом вони формують глибоку метафізичну основу для сучасного розуміння спів-буття. У цій перспективі людина не центр і не володар буття, а вузол у мережі зв'язків, через який проходить енергія життя, інформація. Бути – означає бути з іншими, у взаємодії, у спільному процесі творення реальності.

У світлі цих ідей можна сказати, що спів-буття – це не лише моральна вимога, а онтологічна необхідність. Воно є тією структурою буття, у якій можливе саме людське існування. Повернення до гераклітівської логіки зв'язку і взаємопояснення означає відновлення первинного відчуття єдності з природою і світом. Тільки через усвідомлення цієї єдності людство може вийти з кризи відчуження, подолати екологічну й духовну роз'єднаність і знайти шлях до гармонійного співіснування, до справжнього спів-буття, у якому буття є спільним, взаємним і живим. Кордеро доводить, що поняття *φύσις*, яке традиційно перекладають як «природа», у досократиків не означало застиглу сутність чи об'єктивну даність [Cordero, 2022]. Навпаки, воно виражало динаміку народження, зростання і внутрішнього руху, тобто буття, яке завжди перебуває в процесі становлення. Для перших філософів, від Фалеса до Геракліта, бути означало не «існувати» у готовому вигляді, а проявлятися, розгортатися, переходити з одного стану в інший. Саме ця динамічна онтологія, на думку Кордеро, відрізняє грецьке мислення від пізнішої метафізичної традиції, що схильна розуміти буття як незмінну субстанцію [Ibid., с. 1–23]. Таке тлумачення має безпосередній зв'язок із сучасною проблемою спів-буття. Якщо буття є не статичним фактом, а процесом постійного самовиявлення, то спів-буття – це природна форма цього процесу. Ні людина, ні природа не існують як окремі, завершені сутності; вони постійно виникають одна через одну, перебуваючи у взаємному становленні. Людське існування є можливим лише в межах цієї взаємодії у гармонійному русі між природним, соціальним і духовним вимірами.

Кордеро підкреслює, що у ранніх філософів *φύσις* не була чимось зовнішнім щодо людини [Ibid.]. Людина не стоїть «перед» природою, споглядаючи її, вона належить до неї, є її частиною. У цьому аспекті античне розуміння природи збігається з сучасним баченням екологічної цілісності світу. Природа не є об'єктом, який можна вивчати або використовувати; вона є самою тканиною буття, у якій людське життя є лише одним із проявів. Тому спів-буття в цьому контексті не просто етичний заклик, а повернення до первісного способу розуміння буття як живої взаємності. Кордеро також показує, що ранні мислителі, особливо Геракліт, сприймали буття не як стабільність, а як єдність у зміні, де протилежності не виключають, а взаємно породжують одна одну [Ibid.]. Ця «єдність у напрузі» відповідає тому, що у сучасній філософії описується як діалектика спів-буття: людина і природа не протистоять, а визначають одна одну в процесі взаємодії. Така онтологія динамічного буття закладає основу для розуміння гармонії не як спокою, а як рівноваги в русі живої збалансованості, що потребує постійного підтримання. У світлі цієї концепції стає очевидним, що сучасні екологічні й соціальні кризи – це наслідок

порушення природного ритму $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$, коли людина намагається поставити себе поза процесом буття, стати його господарем, а не учасником. Звідси й потреба у відновленні філософського почуття приналежності. Бути у спів-бутті означає не лише існувати поруч з іншими, а брати участь у спільному русі буття, визнавати взаємозалежність усіх форм життя. Цей ракурс допомагає осмислити спів-буття як онтологічний принцип, а не лише як морально-соціальну ідею. Людина, природа і космос пов'язані через єдину динаміку $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ через ритм народження, зміни, зростання і занепаду, який є не загрозою, а умовою життя. Сучасна концепція спів-буття може бути витлумачена як переосмислення античної $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ у контексті екологічної й екзистенційної свідомості. Буття постає не як річ, а як відносини; не як статика, а як рух; не як володіння, а як участь. У цьому розумінні філософія спів-буття повертає нас до глибокої античної інтуїції: щоб бути, треба бути з – з іншими людьми, з природою, з самим світом. І саме це є найдавнішим і водночас найактуальнішим сенсом слова $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$. Отже, Кордеро доводить, що поняття $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ означає не матеріальну природу, а рухливу форму існування [Ibid.], Річард Нілс показує, що принцип протилежностей у Геракліта – це не конфлікт, а спосіб пояснення [Neels, 2023], а Кіт Беглі, зі свого боку, підкреслює, що Геракліт заперечує «метафізику речей» і пропонує бачення світу як структури зв'язків, тобто фактично формулює ранню версію реляційної онтології [Begley, 2021]. У сукупності ці інтерпретації формують нове прочитання античної філософії як онтології спів-буття: буття є не об'єктом, а подією співіснування, у якій кожна форма життя взаємопов'язана з іншими. Цей підхід створює концептуальний місток від античної $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ до сучасного поняття екосистеми буття, у якому єдність світу мислиться не як даність, а як завдання відновлення гармонії між людиною, природою й космосом.

Висновки. Отже, філософія спів-буття може бути розглянута як неометафізика зв'язку – як онтологічна альтернатива об'єктноцентричному мисленню модерності. Її ядро полягає в ідеї, що буття – це не субстанція, а система відносин; не річ, а взаємозв'язки. Проблема спів-буття виявляє фундаментальну онтологічну природу людського існування, де людина, природа й суспільство не існують окремо, а лише у взаємозв'язку. Досократичне поняття $\varphi\upsilon\sigma\iota\varsigma$ постає як динамічний процес саморозгортання буття, у якому протилежності взаємно породжують і пояснюють одна одну, закладаючи основу реляційної онтології. Гераклітівський логос демонструє, що гармонія світу виникає через напругу й взаємодію, а не через відокремлену статику чи підпорядкування людини. Кожен елемент набуває сенсу лише в співвідношенні з іншими, а суперечності й зміни не руйнують, а підтримують гармонію цілого. Сучасна екологічна філософія має розвивати цю ідею, акцентуючи на взаємозалежності людини й природи, на розумінні екосистеми як мережі взаємопов'язаних процесів, де порушення однієї ланки може мати глобальні наслідки. Ідеї античних мислителів стають фундаментом для екологічної етики: якщо людина усвідомлює свою причетність до цілого, вона приймає моральну й практичну відповідальність за стан природи та суспільства. Отже, античне розуміння єдності буття можна розглядати як онтологічну передумову сучасної екологічної філософії: воно формує спосіб мислення, у якому гармонія, взаємозв'язок і співіснування стають не абстрактними ідеалами, а основою для практичного й етичного ставлення до світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Анацька Н. В., & Анацкая, Н. В. Формування екологічного знання: етапи розвитку. *Вісник НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2008. Вип. 3. С. 7-11. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/6d9310c1-09f6-4ba5-b5a4-839bc254960c/content>
- Карпаш О. М., Блощинська В. А., Карпаш М. О. Філософія, екологічна етика та сталий розвиток. *Науково-технічний журнал.* 2021. № 2 (24). С. 123-129. <https://esbur.com.ua/web/uploads/pdf/Ecological%20Safety%20and%20Balanced%20Use%20of%20Resources%20Vol.%2012,%20No.%202,%202021-123-130.pdf>

Круць О. А. Еволюція поняття «цілісність» як філософського феномену. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства*. 2024. № 2. С. 39–44. <https://doi.org/10.20998/2227-6890.2024.2.05>

Мартиненко О. Синтез у статичному й динамічному аспектах у генології Парменіда та Геракліта. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*. 2021. 43. С. 89–95. <https://doi.org/10.24919/2522-4700.43.12>

Тагліна Ю. С. Особливості відносин людини і природи на рубежі XX і XXI ст. *Міжнародна наукова конференція "Каразінські природознавчі студії" (14-16 червня 2004 р. м. Харків, Україна) : матеріали конф. / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*. Харків: Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2004.

Тагліна Ю. С. Фактори екологічної етики: відповідальність як аспект розвитку взаємодії «Людина – Природа». *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2011. 958-II. Серія Теорія культури і філософія науки. <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2172/2470>

Шагун Є. М., Чхейло І. І. Екологічна етика і нова парадигма відносин людини та природи. *Бекетівські хімічні читання. Теорія та практика кризових ситуацій: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищ. освіти і молодих учених, Харків, 12–14 лют. 2025 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова, Algol Chemicals SIA (Riga, Latvia), EMO Frite Company (Celje, Slovenia) [та ін.]; [редкол.: О. І. Пилипенко, О. І. Фесенко]*. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2025 С. 113–117. https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2025/Tezi%20konferencij%202025/BC_hCh_2025.pdf#page=114

Begley K. *Duality and opposition in Heraclitus and modern philosophy of language and linguistics* (PhD dissertation. Trinity College Dublin, 2016.

Begley K. Heraclitus against the naïve paratactic metaphysics of mere things. *Ancient Philosophy Today: DIALOGOI*. 2021. 3(1). P. 74–97. <https://doi.org/10.3366/anph.2021.0043>

Cordero N. L. The dynamic conception of being in the first philosophers and the notion of φύσις. *Journal of Ancient Philosophy*. 2022. 16(2), P. 1–23. <https://doi.org/10.11606/issn.1981-9471.v16i2p1-23>

Idang G. E. Thales, Anaximander and Anaximenes as pathfinders of modern science. *International Journal of Philosophy*. 2013. 1(4). <https://doi.org/10.11648/j.ijp.20130104.12>

Heraclitus. *Fragments* (in Greek, French, and English). <http://philoctetes.free.fr/heraclite.pdf>

Graham D. W. Heraclitus: Flux, order, and knowledge. In P. Curd & D. W. Graham (Eds.), *The Oxford handbook of presocratic philosophy* (pp. 169–188). Oxford University Press, 2008. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195146875.003.0006>

Graham D. W. Heraclitus. In E. N. Zalta & U. Nodelman (Eds.) *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2023 Edition). <https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/heraclitus/>

Neels R. Opposites and explanations in Heraclitus. *Oxford Studies in Ancient Philosophy*. 2023. 62, 1–40. <https://philpapers.org/archive/NEEOAE.pdf>

Theodossiou E., Manimanis V. N. The cosmology of the pre-Socratic Greek philosophers. *Memorie della Societa Astronomica Italiana Supplement*. 2010. 15. 204. <https://articles.adsabs.harvard.edu/pdf/2010MSAIS..15..204T>.

Тагліна Юлія Сергіївна

кандидат філософських наук, доцент кафедри теорії культури і філософії науки

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна

E-mail: j.s.taglina@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-6282>

Лютий Володимир Олександрович

аспірант, ННІ філософії, культурології, політології
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна
E-mail: vladcasings@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9125-299X>

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

Стаття надійшла до редакції 15.08.2025
Стаття рекомендована до друку 15.10.2025

Переглянуто 03.10.2025
Опубліковано 24.11.2025

COEXISTENCE AS A FORM OF EXISTENCE: THE ANCIENT ORIGINS OF ECOLOGICAL THINKING

Taglina Yuliia S.

PhD in philosophy, associate Professor
of the Department of Theory of Culture and Philosophy of Science
V. N. Karazin Kharkiv National University
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
E-mail: j.s.taglina@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4961-6282>

Liutyi Volodymyr O.

PhD Student,
National Research Institute of Philosophy, Cultural Studies, Political Science
V. N. Karazin Kharkiv National University
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
E-mail: vladcasings@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9125-299X>

ABSTRACT

The article explores the concept of co-being as a form of existence rooted in ancient philosophy, particularly in the thought of Heraclitus. The authors argue that the problem of co-being – namely, the mutual existence of the human being, nature, society, and the cosmos – belongs to the sphere of fundamental ontological questions, as it reflects the mode of human existence in the world and its relation to the whole. The study traces how the ancient notion of *φύσις* in the philosophy of the Milesian school, Anaximander, and Heraclitus shaped an understanding of being as a dynamic, self-unfolding process that maintains the unity of all forms of existence. Heraclitus's principle of the unity of opposites, according to which conflict and tension constitute the condition of harmony, is interpreted as the first philosophical formulation of the idea of co-being.

Drawing on interpretations by modern scholars of ancient philosophy (E. Theodossiou, V. Manimanis, R. Neels, K. Begley, N.-L. Cordero) the authors demonstrate that early Greek thought on *phýsis* presupposes a relational ontology, in which being is conceived not as a set of isolated entities but as a network of interrelations and mutual dependencies. This ontology of wholeness and interpenetration provides the philosophical foundations for contemporary ecological thinking. Within this context, co-being signifies not merely an ethical demand for coexistence but the very mode of human existence in which the individual is inseparable from the natural and cosmic whole.

The ancient conception of world unity expressed through *phýsis* and *logos* is interpreted as a philosophical prototype of the modern ecosystemic model of being. The authors emphasize that a return to this worldview principle may offer a way to overcome technocratic and anthropocentric modes of thought that have contributed to the current ecological and spiritual crises. The restoration of co-being thus appears as an ontological precondition for the formation of a new ecological culture and an ethics of

responsibility for the integrity of life. Therefore, the philosophy of co-being is understood not only as a rethinking of ancient heritage but also as a conceptual response to the challenges of modern civilization, which urgently requires the harmonization of the relations between humanity, nature, and the cosmos.

Keywords: *co-being, phýsis, φύσις, Heraclitus, ontology, logos, unity of opposites, ancient philosophy, ecological ethics, anthropological thought, ecosystem of being.*

REFERENCES

- Anatska, N. V., & Anatskaia, N. V. (2008). The formation of ecological knowledge: Stages of development. *Bulletin of NTUU "KPI". Philosophy. Psychology. Pedagogy*, 3, 7-11. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/6d9310c1-09f6-4ba5-b5a4-839bc254960c/content> (In Ukrainian)
- Karpash, O. M., Bloschynska, V. A., & Karpash, M. O. (2021). Philosophy, environmental ethics, and sustainable development. *Scientific and Technical Journal*, 2 (24), 123-129. <https://esbur.com.ua/web/uploads/pdf/Ecological%20Safety%20and%20Balanced%20Use%20of%20Resources%20Vol.%2012,%20No.%202,%202021-123-130.pdf> (In Ukrainian)
- Kruts, O. A. (2024). The evolution of the concept of "integrity" as a philosophical phenomenon. *Bulletin of the National Technical University "KhPI". Series: Current Issues in the Development of Ukrainian Society*, (2), 39-44. <https://doi.org/10.20998/2227-6890.2024.2.05> (In Ukrainian)
- Martynenko, O. (2021). Synthesis in static and dynamic aspects in the genealogies of Parmenides and Heraclitus. *Humanities Studies: Collection of Scientific Papers of the Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University. Series "Philosophy"*, 43, 89-95. <https://doi.org/10.24919/2522-4700.43.12> (In Ukrainian)
- Tahlina, Y. S. (2004). Specific features of human-nature relations at the turn of the 20th and 21st centuries. *International scientific conference "Karazin Natural Science Studies" (June 14-16, 2004, Kharkiv, Ukraine): conference proceedings / V. N. Karazin Kharkiv National University*. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University. (In Ukrainian)
- Tahlina, Y. S. (2011). Factors of environmental ethics: Responsibility as an aspect of the development of "Human-Nature" interaction. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University*, (958-II), Series: Theory of Culture and Philosophy of Science. Kharkiv. <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2172/2470> (In Ukrainian)
- Shahun, Ye. M., & Chkheailo, I. I. (2025). Environmental ethics and the new paradigm of human-nature relations. *Beketov's chemical readings. Theory and practice of crisis situations: materials of the International Scientific-Practical Conference of Higher Education Applicants and Young Scientists, Kharkiv, February 12-14, 2025 / Kharkiv. National University of Municipal Economics named after O. M. Beketov, Algol Chemicals SLA (Riga, Latvia), EMO Frite Company (Celje, Slovenia) [and others]; [editors: O. I. Pyhpenko, O. I. Fesenko]*. Kharkiv: O. M. Beketov KhNUMG, 113-117 https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2025/Tezi%20konferencij%202025/BChCh_2025.pdf#page=114 (In Ukrainian)
- Begley, K. (2016). *Duality and opposition in Heraclitus and modern philosophy of language and linguistics* (PhD dissertation, Trinity College Dublin).
- Begley, K. (2021). Heraclitus against the naïve paratactic metaphysics of mere things. *Ancient Philosophy Today: DIALOGOI*, 3(1), 74-97. <https://doi.org/10.3366/anph.2021.0043>
- Cordero, N. L. (2022). The dynamic conception of being in the first philosophers and the notion of φύσις. *Journal of Ancient Philosophy*, 16(2), 1-23.
- Graham, D. W. (2008). Heraclitus: Flux, order, and knowledge. In P. Curd & D. W. Graham (Eds.), *The Oxford handbook of presocratic philosophy* (pp. 169-188). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195146875.003.0006>
- Graham, D. W. (2023). Heraclitus. In E. N. Zalta & U. Nodelman (Eds.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2023 Edition). <https://plato.stanford.edu/archives/win2023/entries/heraclitus/>
- Heraclitus. *Fragments* (in Greek, French, and English). <http://philoctetes.free.fr/heraclite.pdf>
- Idang, G. E. (2013). Thales, Anaximander and Anaximenes as pathfinders of modern science. *International Journal of Philosophy*, 1(4). <https://doi.org/10.11648/j.ijp.20130104.12>

- Neels, R. (2023). Opposites and explanations in Heraclitus. *Oxford Studies in Ancient Philosophy*, 62, 1–40. <https://philpapers.org/archive/NEEOAE.pdf>
- Theodossiou, E., & Manimanis, V. N. (2010). The cosmology of the pre-Socratic Greek philosophers. *Memorie della Societa Astronomica Italiana Supplement*, 15, 204. <https://articles.adsabs.harvard.edu/pdf/2010MSAIS..15..204T>.

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

The article was received by the editors 15.08.2025

The article was revised 03.10.2025

The article is recommended for printing 15.10.2025

This article published 24.11.2025

Як цитувати: Тагіна, Ю., & Лютий, В. (2025). СПІВ-БУТТЯ: АНТИЧНІ ВИТОКИ ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*, (73), 220-229. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-21>

In cites: Taglina, Y., & Liutyi, V. (2025). COEXISTENCE AS A FORM OF EXISTENCE: THE ANCIENT ORIGINS OF ECOLOGICAL THINKING. *The Journal of V. N. Karaz'in Kharkiv National University, Series Philosophy. Philosophical Peripeteias*, (73), 220-229. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-21> [In Ukrainian]